Atatürk ve Eğitim, Öğretim, Öğretmen (Dinleme-İzleme): Metinde Anlam, Cümlenin Ögeleri (Temel ve Yardımcı Ögeler, Vurgu ve Ara Söz) (T.8.1.4 & T.8.4.18)

T.8.1.4. Dinledikleri veya izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur; metnin ana fikrini belirler. · T.8.4.18. Cümlenin temel ve yardımcı ögelerini, cümlede vurgunun yerini, ara sözleri ve cümle dışı unsurları ayırt eder.

HATIRLAYALIM

- Atatürk Temmuz 1921'de cephede savaş sürerken Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamış ve bağımsızlığın kalıcı olması için cehaletle savaşın düşmanla savaştan az önemli olmadığını vurgulamıştır.
- Gerçekleşmiş gerekçe bildiren cümleler neden-sonuç (-dığı için), ulaşılmak istenen hedef bildirenler amaç-sonuç (-mak amacıyla), şarta bağlı olanlar ise koşul-sonuç (-sa, -dıkça) cümlesidir.
- Cümlenin ögeleri YÖN kuralıyla (1. Yüklem, 2. Özne, 3. Nesne ve Tamlayıcılar) bulunur; tamlamalar, deyimler ve birleşik fiiller bölünmez, gizli özne öge sayısına katılmaz.
- Fiil cümlesinde vurgu yüklemden hemen önceki ögede, isim cümlesinde yüklemdedir; iki virgül veya iki kısa çizgi arasındaki açıklayıcı ifade ara söz, hitap ve bağlaçlar ise Cümle Dışı Unsurdur (CDU).

1 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki ara söz ve cümle dışı unsur şemasından yararlanarak tablodaki cümlelerde yer alan ara söz veya hitabın görevini yazınız. İlk satır örnektir.

Örnek Cümle	Ara Söz veya Hitap	Cümledeki Öge Görevi
Atatürk, ülkemizin kurucusu, eğitime öncelik verdi.	ülkemizin kurucusu	Öznenin açıklayıcısı olan ara söz
Başkentimizi, Ankara'yı, kongre merkezi seçtik.		
Öğretmenler! Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.		

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Doğru olan ifadelerin yanındaki D kutusunu, yanlış olanların yanındaki Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
Cümlenin ögeleri bulunurken önce yüklem, sonra özne, ardından nesne ve tamlayıcılar belirlenir.	☐	☐
Cümlede açıkça yazılmayan gizli özneler de toplam öge sayısına ve sıralamasına dahil edilir.	☐	☐
Yüklemi isim olan cümlelerde vurgu yüklemin kendisi üzerindedir.	☐	☐
'Akşama bütün ödevlerimi bitireceğim.' cümlesinde 'Akşama' sözcüğü yer tamlayıcısıdır.	☐	☐
Atatürk Temmuz 1921'de savaş devam ederken Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamıştır.	☐	☐

3 EŞLEŞTİRME

Dil bilgisi ve anlam kavramlarını sağ sütundaki açıklamalarıyla eşleştiriniz.

1. ☐ Amaç-sonuç cümlesi
2. ☐ Yer tamlayıcısı
3. ☐ Zarf tamlayıcısı
4. ☐ Cümle dışı unsur

a) Yüklemi '-e, -de, -den' ekleriyle yer yönünden tamamlayan öge

b) Öge değerine sahip olmayan bağlaç, ünlem ve hitap sözleri

c) Eylemin hangi hedefe ulaşmak için yapıldığını bildiren cümle

d) Yüklemi zaman, durum, miktar ve sebep yönünden tamamlayan öge

4 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki cümle çözümleme panosunda "Başöğretmen Atatürk, 1928 yılının sonbaharında yeni Türk harflerini milletimize tanıttı." cümlesi bölümlere ayrılmıştır. Bu cümlenin öge dizilişi aşağıdakilerden hangisidir?

(A) Özne - Zarf Tamlayıcısı - Belirtili Nesne - Yer Tamlayıcısı - Yüklem

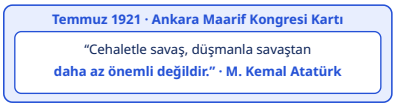
(B) Özne - Yer Tamlayıcısı - Belirtisiz Nesne - Zarf Tamlayıcısı - Yüklem

(C) Belirtili Nesne - Zarf Tamlayıcısı - Özne - Yer Tamlayıcısı - Yüklem

(D) Özne - Zarf Tamlayıcısı - Yer Tamlayıcısı - Belirtili Nesne - Yüklem

5 KISA CEVAP

Görseldeki dinleme metni kartında Atatürk'ün "Cehaletle savaş, düşmanla savaştan daha az önemli değildir." sözü ve Maarif Kongresi bilgisi verilmiştir. Atatürk'ün savaş ortasında eğitim kongresi toplamasının nedenini açıklayınız.

6 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki dört cümle kartında yüklemden hemen önce yer alan söz öbekleri gösterilmiştir. Hangi karttaki fiil cümlesinde vurgu zarf tamlayıcısı üzerinde değildir?

1. Kart	2. Kart
… raflara özenle dizdi.	… sabahleyin ulaştı.
3. Kart	**4. Kart**
… dün okulda tanıttı.	… kararlılıkla yürüyor.

(A) 1. kart: Öğrenciler kütüphanedeki kitapları raflara özenle dizdi.

(B) 2. kart: Fedakâr öğretmenler kongre salonuna sabahleyin ulaştı.

(C) 3. kart: Genç araştırmacılar yeni projeyi dün okulda tanıttı.

(D) 4. kart: Cumhuriyet kuşakları bilimin yolunda kararlılıkla yürüyor.

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görselde eğitim konulu dört cümle ve anlam ilişkisi etiketleri verilmiştir. Numaralanmış cümlelerden hangisi "amaç-sonuç" ilişkisi bildirmektedir?

I. Millet Mektepleri	II. Kar Yağışı
artırmak üzere (Hedef)	başladığı için (Gerekçe)
III. Bilim Rehberi	**IV. Tarih Kitapları**
edinirse (Şart)	daha çok (Kıyaslama)

(A) I. cümle: Okuma yazma oranını artırmak üzere ülke genelinde Millet Mektepleri açıldı.

(B) II. cümle: Yoğun kar yağışı başladığı için köy okullarındaki derslere iki gün ara verildi.

(C) III. cümle: Gençler bilimi rehber edinirse ülkemiz çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkar.

(D) IV. cümle: Kütüphanedeki tarih kitapları edebiyat kitaplarına göre daha çok ödünç alındı.

8 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutudaki kavramlarla tamamlayınız. Bir kavram artacaktır.

öznel · önceki · nesnel · belirtisiz · not

1. Özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan 'Ne?' sorusu _____ nesneyi buldurur.
2. Kanıtlanabilir ve kişisel yorum içermeyen yargılara _____ anlatım denir.
3. Önemli tarih ve kavramları yazarak dinleme yöntemine _____ alarak dinleme denir.
4. Fiil cümlelerinde vurgu yüklemden hemen _____ öge üzerindedir.

9 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Görseldeki cümle kartında "Eğitimdir ki bir milleti özgür, bağımsız ve yüksek bir toplum hâlinde yaşatır." sözü verilmiştir. Bu cümledeki "ki" bağlacının öge değerini ve Atatürk'ün eğitime yüklediği temel görevi yazınız.

Atatürk'ün Eğitim Özdeyişi ve Bağlaç İncelemesi

"Eğitimdir ki bir milleti özgür, bağımsız ve **yüksek bir toplum hâlinde yaşatır.**"

10 SIRALAMA

Görseldeki YÖN kuralı şemasını dikkate alarak bir cümleyi ögelerine ayırırken izlenen adımları baştan sona doğru 1'den 4'e kadar numaralandırınız.

Cümlenin Ögelerini Bulmada YÖN Kuralı Sırası

1. Adım	2. Adım	3. Adım	4. Adım
Yüklem bul	Özne bul	Nesne bul	Tamlayıcılar

☐ Tamlamalar ve deyimler bölünmeden cümlenin yargı bildiren temel ögesi olan yüklem bulunur.

☐ Son adımda 'Nereye, nerede, nereden?' ile yer tamlayıcısı, 'Nasıl, ne zaman?' ile zarf tamlayıcısı ayrılır.

☐ Özneden sonra yükleme 'Ne, neyi, kimi?' soruları yöneltilerek belirtisiz veya belirtili nesne saptanır.

☐ Yükleme 'Kim?' veya 'Ne?' sorusu sorularak işi yapan gerçek veya gizli özne tespit edilir.

11 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görseldeki dört cümlede iki virgül arasında ara söz veya ara cümle kullanılmıştır. Hangi cümledeki ara söz yer tamlayıcısının (dolaylı tümlecin) açıklayıcısı olarak kullanılmıştır?

İki Virgül Arasındaki Ara Söz ve Ara Cümleler

1. … büyüdüğüm şehri, Sivas'ı, ziyaret ederim.
2. … okula, Cumhuriyet İlkokuluna, kütüphane kurduk.
3. … öğretmenimiz, Ayşe Hanım, sevgi kazandırdı.
4. … yarışmada da, eminim, kürsüye çıkacaktır.

(A) 1. cümle: Doğup büyüdüğüm şehri, Sivas'ı, her yaz ziyaret ederim.

(B) 2. cümle: Dedemin görev yaptığı okula, Cumhuriyet İlkokuluna, kütüphane kurduk.

(C) 3. cümle: Sınıf öğretmenimiz, Ayşe Hanım, bize okuma sevgisi kazandırdı.

(D) 4. cümle: Gençlerimiz bu yarışmada da, eminim, birincilik kürsüsüne çıkacaktır.

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarındaki kavramları kutulara yazınız. Numaralı harflerle cümlede yargı bildiren ve öge çözümlemesinde ilk bulunan temel ögeyi bulunuz.

Yüklemi '-e, -de, -den' ekleriyle yer yönünden tamamlayan öge: … tamlayıcısı — ☐☐☐

Duygu ve seslenme bildiren, cümle dışı unsur sayılan sözcük türü — ☐☐☐☐☐

Bir yargının gerçekleşmesini başka bir şarta bağlayan anlam ilişkisi — ☐☐☐☐☐

Cümlenin ögeleri bulunurken parçalanmayan isim veya sıfat öbeği — ☐☐☐☐☐☐☐

Öznenin yaptığı işten etkilenen yardımcı öge — ☐☐☐☐☐☐

Atatürk'ün Temmuz 1921'de Ankara'da topladığı eğitim kongresi — ☐☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

_____